

ERİŞİLEBİLİR KÜTÜPHANELER ÇALIŞTAYI

SONUÇ RAPORU

28-29 Mayıs 2021

Aydın

İçindekiler

ÖNSÖZ	3
1. ERIŞİLEBİLİR KÜTÜPHANELER.....	4
2. ÇALIŞTAY HAKKINDA.....	5
2.1 Düzenleyenler.....	5
2.2. Düzenleme Kurulu	5
3. ÇALIŞTAYI AÇILIŞI, PANELLER, GEZİ.....	6
4. ÇALIŞTAY GRUP ÇALIŞMALARI	14
4.1 Çalıştay Moderatör, Raportör ve Katılımcıları	14
4.2 Çalıştay Katılımcıları.....	15
4.3. Genel Değerlendirme.....	17
4.4. Çalıştay Tartışma/Değerlendirme Soruları.....	18
4.4.1 Erişilebilir kütüphaneler konusunda sorunlar nelerdir?	18
4.4.2 Erişilebilir kütüphaneler konusunda kısa, orta ve uzun vadeli çözüm önerileri nelerdir?	19
5. ERIŞİLEBİLİR KÜTÜPHANELER ÇALIŞTAYI SONUÇ BİLDİRİSİ.....	22

ÖNSÖZ

Yaşamın her alanında ihtiyaç duyulan bilgiye erişim hakkı bir insan hakkıdır. Engelli bireylerin eğitime, istihdama, sosyal ve kültürel hayata katılımı açısından vazgeçilmez bir unsurdur. Nitekim toplam 50 maddeden oluşan ve taraf olan devletlere, engellilere karşı ayrımcılığı ortadan kaldırmak ve onların yaşam standartlarını yükseltmek gibi yükümlülükler getiren BM Engelli Hakları sözleşmesinde: “Fiziksel, sosyal, ekonomik ve kültürel çevreye, sağlık ve eğitim hizmetlerine, bilgiye ve iletişime erişimin engellilerin tüm insan haklarından ve temel özgürlüklerden tam yararlanmasını sağlamadaki öneminin kabul edileceği” maddesi yer almaktadır.

Bilgiye erişim konusunda en önemli kuruluşlar bilgiyi toplumla buluşturan kütüphanelerdir. Kütüphaneler gerek mekansal gerekse içerik erişilebilirliğinin sağlanması oldukça önemlidir.

Türkiye’de, 2020 verileriyle yükseköğretim sisteminde yaklaşık 50 bin engelli öğrenci, özel eğitim kurumlarında ise örgün eğitim alan (kaynaştırma eğitimi dahil) yaklaşık 400 bin öğrenci bulunmaktadır. Bu öğrencilerin eğitim hayatlarına devam etmelerindeki olmazsa olmaz unsur bilgiye erişimleri yani erişilebilir kütüphanelerdir. COVID19 pandemi sürecinde uzaktan eğitime geçilmesi ile birlikte engelli öğrenciler açısından erişilebilir kütüphanelerin önemi daha da artmıştır.

Tüm binalarda olduğu gibi kütüphanelerin mekânsal ve içerik erişilebilirliği 3194 sayılı İmar Kanunu ve 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun ile engelli bireylere yönelik erişilebilirlik çalışmaları hüküm altına alınmış olsa da uygulamada sorunlar devam etmektedir.

Ayrıca Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO) tarafından kabul edilerek yürürlüğe giren “Kör, Görme Engelli veya Başka Bir Nedenle Basılı Materyal Okuma Engelli Kişilerin Yayınlanmış Eserlere Erişiminin Kolaylaştırılmasına Dair Marakeş Anlaşması” (Marakesh Treaty to Facilitate Access to Published Works for Persons who are Blind, Visually Impaired, or otherwise Print Disabled) ülkemizde de onaylanarak 20.03.2021 tarihli 31429 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Henüz yeni yürürlüğe giren bu düzenleme hükümleri iç mevzuata aktarılmamıştır.

Tüm tarafların katılımıyla “Erişilebilir Kütüphaneler” konusunda Türkiye’deki mevcut durumun ve sorunların tartışılması, kısa-orta-uzun vadede çözüm önerilerinin geliştirilmesi amacıyla çalışmalar yapılmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

Bu anlayış ve yaklaşım çerçevesinde planlanan “**Erişilebilir Kütüphaneler Çalıştayı**” 28-29 Mayıs 2021’de, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi ev sahipliğinde, ASHB Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Manisa Celal Bayar Üniversitesi ve Türkiye Engelsiz Bilişim Platformu işbirliği ile hibrit (yüzyüze ve uzaktan) yapıda düzenlenmiştir.

Bu sonuç raporu başta devlet kurumları olmak üzere erişilebilir kütüphaneler konusunda faaliyet gösteren tüm kurum ve kişilere yol göstermesi ve katkı sağlaması amacıyla hazırlanmıştır. Raporda çalıştay hakkında genel bilgilere, katılımcılar tarafından belirtilen sorunlar ve çözüm önerilerine ve çalıştay sonunda katılımcıların ortak görüşüyle hazırlanan sonuç “Sonuç Bildirisi”ne yer verilmiştir.

Çalıştayın gerçekleşmesi sürecinde desteklerini esirgemeyen Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Osman Selçuk ALDEMİR, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Ahmet ATAÇ ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürü Uzman Dr. Orhan KOÇ’a, düzenleme kurulu üyelerine, tüm kurum, konuşmacı, moderatör, raportör ve katılımcılarına teşekkür ederiz.

Düzenleme Kurulu Adına

Dr. Öğr. Üyesi M. Özhan KALAÇ

1. ERİŞİLEBİLİR KÜTÜPHANELER

Bilgiye erişim hakkı bir insan hakkıdır. Çünkü insanlaşma süreci bilgi ile gerçekleşir. Bilgi bireysel ve toplumsal yaşamın her alanında gereksinim duyduğumuz temel bir güçtür. Diğer deyişle, bilgi bireyler ve toplumlar için gerçek bir güçtür. Gücümüz, sahip olduğumuz, eriştiğimiz ve kullandığımız bilgi kadardır. Bilgi aynı zamanda özgürlüktür. Bilgi bilinmezliklerin zihinlerimizde yarattığı korkuları ve sınırları yok eder. Bilgi özgürleştirir.

Kütüphaneler, bilgiyi elde eden, bilimsel teknik ve yöntemlerle düzenleyen, koruyan ve gereksinimi olanlara ücretsiz olarak sunan toplumsal kuruluşlardır. Bir başka deyişle, kütüphaneler, bilgiyi topluma eriştiren, bilgiyle toplumu buluşturan kuruluşlardır. Kütüphanelerin tarihte ortaya çıktıkları günden bu yana temel işlevleri “bilgiye eriştirmek” olmuştur ve bu değişmez temel işlev halen sürmektedir. Bu işlevleriyle kütüphaneler bir insan hakkı olan “bilgiye erişim” hakkının gerçekleşmesine katkıda bulunan kurumlardır.

Kütüphanelerin bilgiye erişim işlevine dayalı temel etik ilkelerinden birisi de “kullanıcıları arasında hiçbir ayırım yapmamaktır.” Onlar kaynaklarını ve hizmetlerini yaş, cinsiyet, ırk, milliyet, ideoloji, görüş, inanç, sağlık durumu vb. hiçbir yönden ayırım yapmaksızın eşit biçimde ve ücretsiz olarak sunarlar. Bu bağlamda, kütüphaneler bilginin topluma ulaşmasının önündeki engelleri kaldıran kurumlardır. Kütüphaneler bilgiyi herkes için erişilebilir kılar. **Kütüphaneler, engelli bireyler için de bilgiyi erişilebilir hale getiren başlıca toplumsal kurumlardır.**

Kütüphaneler, bir ülkede bilginin engelliler için erişilebilirliği sorununu toplumsal düzeyde ve kalıcı biçimde çözmek için mutlaka dikkate alınması gereken kurumlardır. Ancak **engelli bireylerin bilgiye erişimlerinin sağlanmasında kütüphanelerin kendilerinin de erişilebilir olmaları zorunludur.** Bunun için kütüphaneler tüm hizmetlerini ve bilgi kaynaklarını engelli bireyler için erişilebilir hale getirmelidir.

Kısaca, **kütüphaneler engelli bireyler için her açıdan erişilebilir olmalıdır.**

2. ÇALIŞTAY HAKKINDA

2.1 Düzenleyenler

“Erişilebilir Kütüphaneler Çalıştayı” 28-29 Mayıs 2021’de, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi ev sahipliğinde, ASHB Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Manisa Celal Bayar Üniversitesi ve Türkiye Engelsiz Bilişim Platformu işbirliği ile gerçekleştirilmiştir.

2.2. Düzenleme Kurulu

- **Prof. Dr. Osman Selçuk ALDEMİR**, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Rektörü
- **Prof. Dr. Ahmet ATAÇ**- Manisa Celal Bayar Üniversitesi Rektörü
- **Uzm. Dr. Orhan KOÇ** – ASHB Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürü
- **Faik YILDIRIM** – ASHB Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdür Yrd.
- **Ayhan TUĞLU** – T.C. Cumhurbaşkanlığı Kütüphaneler Daire Başkanı
- **Dr. Deniz ÇAĞLAYAN GÜMÜŞ** – ASHB Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü Erişilebilirlik Daire Başkan V.
- **Tayyar KUZ** – ASHB Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü – Araştırma, Geliştirme ve İstatistik Dairesi Başkanı
- **Ömer TURAN** – Aydın Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürü
- **Banu Türkuğur ŞAHİN** – TC Cumhurbaşkanlığı Başdanışmanlığı – Danışman
- **Dr. Öğr. Üyesi Yahya ÇIKILI**, YÖK Engelli Öğrenci Komisyonu Üyesi
- **Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Özhan KALAÇ** – Türkiye Engelsiz Bilişim Platformu Koordinatörü
- **Doç. Dr. Ahmet BİLDİREN** – ADÜ Engelli Öğrenci Birimi Koordinatörü
- **Doç. Dr. Pervin BEZİRCİ** – İstanbul Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanı
- **Öğr.Gör. Özden DEMİRCİOĞLU FAYDALIGÜL** – ADÜ Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanı
- **Hıdır METİN** – MCBÜ Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanı
- **Dr. Engin YILMAZ** – Boğaziçi GETEM Koordinatörü – Engelsiz Erişim Derneği Başkanı
- **Emre DAŞGIN** – Eğitimde Görme Engelliler Derneği Başkanı
- **Mustafa ÖZYÜREK** – İstanbul Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı Engelsiz Bilgi Merkezi Koordinatörü
- **Seda ŞENTÜRK ÜNAL** – AÇSHB Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü
- **Organizasyon Ekibi**
- **Öğr. Gör. Gül BOZKURT** – ADÜ Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı
- **Pınar UĞURLU** - ADÜ Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı
- **Aybüke YÜCEL** – ADÜ Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı
- **Hakan TARAMAN** – ADÜ Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı
- **Hacı Serkan ATLIHAN** – ADÜ Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı

3. ÇALIŞTAYIN AÇILIŞI, PANELLER, GEZİ

Çalıştayın birinci günü yüz yüze gerçekleştirilen açılış konuşmaları, Engelli Dostu Recep Tayyip Erdoğan Kütüphanesi tanıtım gezisi ve panellerle tamamlandı.

Açılış konuşmaları Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Osman Selçuk ALDEMİR, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Ahmet ATAÇ ve katılan Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı adına Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürü Uzman Dr. Orhan KOÇ tarafından (Çevrimiçi) yapılan çalıştaya ilgili bakanlık temsilcileri, akademisyenler ve STK temsilcileri katıldı. Birinci gün

etkinlikleri ADÜ TV tarafından canlı olarak yayınlandı.
(<https://www.youtube.com/watch?v=aq9Z5tImiRs>)

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Osman Selçuk Aldemir, Ülkemizin engellilerin hayat şartlarının iyileştirilmesi, sosyal ve ekonomik olarak desteklenmesi, geleceğe güvenle bakmaları konusunda dünyada örnek gösterilecek bir konuma ulaştığını vurguladı. Prof. Dr. Osman Selçuk ALDEMİR, “Önümüzdeki süreçte değişen şartları ve ihtiyaçları dikkate alarak devlet, üniversite, sivil toplum, iş dünyası ve tek tek fertler olarak el ele vermeli; engellilerimizi çok daha müreffeh bir seviyeye hep beraber taşımalıyız.” dedi.

Engelli Dostu Recep Tayyip Erdoğan Kütüphanesi'nde engelli bireylere yönelik hizmetler hakkında bilgi veren Rektör Prof. Dr. Osman Selçuk ALDEMİR, “Kütüphanemizde 2019 yılı itibari ile engelliler ve hareket kısıtlılığı olan bireyler için binada ulaşılabilirlik gereklerini yerine getirerek engelsiz kütüphane hizmetlerine başladık. Yaklaşık 2 yıldır sürdürdüğümüz hizmetleri her geçen gün geliştirerek, alanda her türlü gelişmeyi yakından takip ediyoruz. Bu konudaki çalışmalarımız, YÖK tarafından mekânsal erişilebilirlik anlamına gelen Turuncu Bayrak ile ödüllendirildi.” dedi.

İnsani değerlerin önemini vurgulayan Manisa Celal Bayar Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Ahmet ATAÇ, “Türkiye Cumhuriyeti Devleti bugün geldiği noktada Selçuklu’dan Osmanlı’ya ve Osmanlı’dan günümüze insanı odağa alan kadim bir kültürün mirasını üstlenmektedir. Doğal olarak bu anlamda dünyaya medeniyeti taşımış bir kültürün torunları olarak bizim de bu süreçteki kaybettiğimiz farkı bir an evvel kapatıp her alanda gerek engelli olarak adlandırdığımız gerekse engelli adayı olarak değerlendirdiğimiz her birey için tüm sınırlarımızı kaldırmamız lazım.” dedi. Engelsiz Bilişim Platformunun 10. yaşının kutlandığını belirten Prof. Dr. Ataç, merkezinde insan olan her çalışmayı önemseyeceğini vurguladı ve başta Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Osman Selçuk Aldemir olmak üzere Erişilebilir Kütüphaneler Çalıştayı’nda emeği geçen herkese teşekkürlerini iletti.

Bakan adına konuşmalarını yapmak üzere çevrimiçi olarak açılışa katılan Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürü Uzman Dr. Orhan KOÇ, erişilebilirlik alanında yapılan çalışmalar hakkında bilgi vererek, “Kütüphanede erişilebilirlik bilgiye erişim noktasında büyük önem taşıyor. Erişilebilirlik herkes için mümkün. Erişilebilir Türkiye Engelsiz Yaşam İçin Buradayım sloganıyla sizleri selamlıyorum. Bu anlamda çalıştayda emeği geçen herkese teşekkür ederim.” dedi.

Açılış konuşmalarının ardından Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Bülent YILMAZ'ın moderatörlüğünde Engelsiz Kütüphane Çalışmaları başlıklı panel gerçekleşti. Panelde; Cumhurbaşkanlığı Millet Kütüphanesi Daire Başkanlığı Personeli Lütfü KILINÇ, ‘Millet Kütüphanesi Engellilere Yönelik Faaliyetler’, Boğaziçi Üniversitesi Görme Engelliler Teknoloji

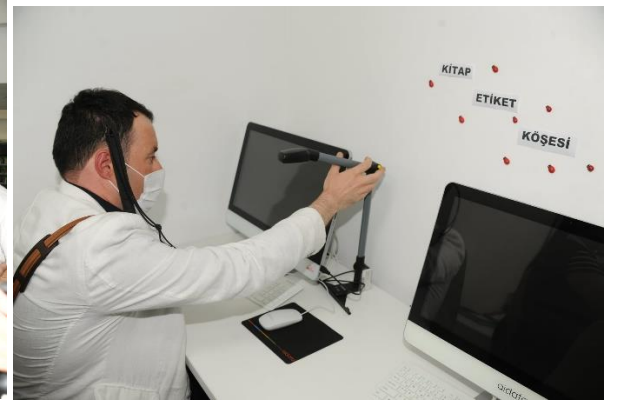
ve Eğitim Laboratuvarı Koordinatörü Dr. Engin YILMAZ, 'Boğaziçi Üniversitesi Görme Engelliler Teknoloji ve Eğitim Laboratuvarı (GETEM)', İstanbul Üniversitesi ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı Engelsiz Bilgi Merkezi Koordinatörü Mustafa ÖZYÜREK, 'İstanbul Üniversitesi-Engelsiz Bilgi Merkezi', Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkan V. Öğr. Gör. Özden Demircioğlu FAYDALIGÜL, 'Engelsiz ADÜ Kütüphanesi' hakkında bilgi verdi.

ASHB Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü-Araştırma, Geliştirme ve İstatistik Dairesi Başkanı Tayyar KUZ'un moderatörlüğünde gerçekleşen ikinci panelde, Aile Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü Aile ve Sosyal Hizmetler Uzmanı Sabit KILIÇ, 'Bilgiye Erişim Hakkı, Marakeş Sözleşmesi ve Erişilebilir Kütüphaneler', Cumhurbaşkanlığı Başdanışmanlığı Uzmanı ve İşaret Dili Tercümanlar Derneği Başkanı Banu TÜRKUĞUR ŞAHN 'İşitme Engelliler ve Sağırlara Yönelik Faaliyetler' hakkında bilgi verdi. Eğitimde Görme Engelliler Derneğinden Emre TAŞGIN ve Ali Caner ALPASLAN, 'EGED – Engelsiz Nota Kütüphanesi', Manisa Celal Bayar Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanı Hıdır METİN 'Engelsiz MCBÜ Kütüphanesi – EBES Uygulaması', Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Akıllı Çeviri Sistemlerinden Dr. Özer ÇELİK ise 'Özel Gereksinimli Bireyler için Yapay Zeka Destekli Dijital Erişilebilirlik Çalışmaları' hakkında bilgi verdi.

Engelli Dostu Recep Tayyip Erdoğan Kütüphanesi tanıtım gezisinden görüntüler:

Çalıştayın ikinci günü moderatörlüğünü Manisa Celal Bayar Üniversitesi öğretim üyesi ve Türkiye Engelsiz Bilişim Platformu Koordinatörü Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Özhan KALAÇ'ın yaptığı ve çevrimiçi gerçekleşen panelle başladı. Panelde Kültür ve Turizm Bakanlığı Telif Hakları Genel Müdürlüğü uzmanı Uğur TEKERCİ tarafından “Telif Hukukunda Ödünç Verme Hakkı ve Engelli İstisnası” ve Türkiye Yayıncılar Birliği Başkanı Kenan KOCATÜRK tarafından “İlim ve Edebiyat Eserlerinde Erişilebilirlik” konularında bilgiler verildi.

4. ÇALIŞTAY GRUP ÇALIŞMALARI

4.1 Çalıştay Moderatör, Raportör ve Katılımcıları

1. Grup:

- Moderatörler: **Tayyar KUZ** – ASHB Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü – Araştırma, Geliştirme ve İstatistik Dairesi Başkanı
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Özhan KALAÇ, MCBÜ Öğretim Üyesi – Türkiye Engelsiz Bilişim Platformu Koordinatörü
- Öğr. Gör. Gül BOZKURT** – ADÜ Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı

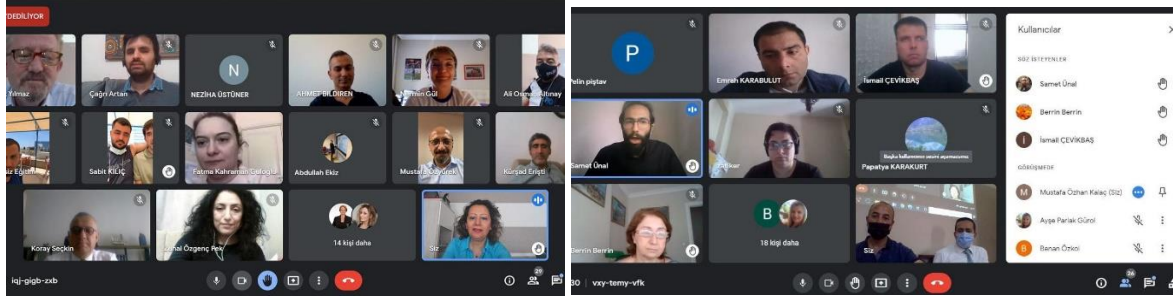

2. Grup:

- Moderatör: **Prof. Dr. Bülent YILMAZ** – Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü
Dr. Deniz ÇAĞLAYAN GÜMÜŞ – ASHB Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü Erişilebilirlik Daire Başkan V.
- Raportörler:
Ali Osman ALTINAY – Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi
- Pınar UĞURLU**, ADÜ Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı

4.2 Çalıştay Katılımcıları

Abdullah Ekiz, *Meb/İzmir Selçuk Şehit Polis Demet Sezen MTAL.*

Ahmet Bildiren, Doç. Dr., *ADÜ Eğitim Fakültesi.*

Ali Caner Alpaslan, *Eğitimde Görme Engelliler Derneği.*

Ali Güney, *Sosyal İnovasyon Ajansı/Konya.*

Ali Osman Altınay, *Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi.*

Altan Çolakkol, *Adnan Menderes Üniversitesi.*

Arzu Kara, *İstanbul Ticaret Üniversitesi.*

Buse Büşra Bozkurt, *Gönüllü Hareketi Derneği.*

Bülent Yılmaz, Prof. Dr., *Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü.*

Çağrı Artan, *İstanbul Teknik Üniversitesi.*

Derya Vardar, *Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.*

Devrim Mustafa, *Marmara Üniv. Küt.ve Dok.Daire Başkanlığı Erişilebilirlik Birim Sorumlusu.*

Ebru Turan Kızıldoğan, Doç. Dr., *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi.*

Emin Akyol, *Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi.*

Emrah Soykan, Yrd. Doç. Dr., *Yakın Doğu Üniv./Kıbrıs İşitme Konuşma Engelliler Vakfı*

Engin Yılmaz, Dr., *Boğaziçi Üniv. Görme Engelliler Teknoloji ve Eğitim Laboratuvarı Getem.*

Ergin Kılıç, *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı.*

Fatih Sayar, *Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi.*

Fatma Kahraman, *Güloğlu Yalova Üniversitesi.*

H. Gül Bozkurt, *Adnan Menderes Üniversitesi Kütüphanesi.*

Hakan Taraman, *Aydın Adnan Menderes Üniversitesi.*

Hayal Köksal, Doç. Dr., *WCTQEE - Türkiye Genel Direktörlüğü ve Yimeder.*

Hulusi Alp, Doç. Dr., *Süleyman Demirel Üniv. Engelliler Uygulama ve Araştırma Merkezi.*

Kadir Demir, *Engelsiz Çeviri.*

Koray Seçkin, *Türkiye Yayıncılar Birliği.*

Lütfü Kılınç, *Cumhurbaşkanlığı Millet Kütüphanesi.*

Makbule Tolan, *Aydın Amasya Üniversitesi.*

Miray Keskin, *Sabancı Üniversitesi.*

Mustafa Doğru, *T.C Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı.*

Mustafa Özhan Kalaç, Dr. Öğretim Üyesi, *Manisa Celal Bayar Üniversitesi.*

Mustafa Özyürek, *İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi.*

Nermin Gül, *Başkent Üniversitesi Kütüphanesi.*

Neşe Yaman, *Trakya Üniversitesi.*

Neziha Üstüner, *İnönü Üniversitesi.*

Nihal Ünal, *Herkes İçin Erişilebilir Yaşam Akademisi Derneği.*

Özden Demircioğlu Faydalıgöl, *Adnan Menderes Üniversitesi Kütüphanesi.*

Özer Çelik, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi.*

Pervin Bezirci, *İstanbul Üniversitesi.*

Pınar Uğurlu, *Adnan Menderes Üniversitesi Kütüphanesi.*

Sarper Arıkan, *Akdeniz Üniversitesi.*

Selver Aytekin, *İşaret Dili Tercümanları Derneği.*

Sema Üreten, *Adnan Menderes Üniv. - Küt. Dok. Dai. Bşk.*

Sevil Ulaşır, *Ankara Büyükşehir Belediyesi.*

Soner Aslan, *Ege Üniversitesi Rektörlüğü Engelsiz Ege Koordinatörlüğü.*

Ülkü Kölemen, Dr. Öğr. Üyesi, *İstinye Üniversitesi.*

Yahya Çıkılı, *Necmettin Erbakan Üniversitesi.*

Zeliha Leblebici, Prof. Dr., *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi.*

Zuhal Pek, Öğr. Gör., *Marmara Üniversitesi Engelli Öğrenci Birimi Koordinatörü.*

4.3. Genel Değerlendirme

Erişilebilir Kütüphaneler Çalıştayı'nın gerçekleştirilme amacı kütüphanelerin engelli bireylere yönelik mekân, donanım, bilgi kaynakları, hizmetler, uygulamalar vb. alanlarda uygunluğuna ve bilgiye erişim ile bilginin sunulmasındaki format, yöntem ve işbirliği vb. tüm konuların kamu ve özel kuruluşların desteği ile erişilebilir hale getirilmesi ve uygulanabilirliğinin artırılması için öncelikle sorunların belirlenerek çözüm önerileri getirilmesi ve bunun sonucunda ortak veya yeni fikirlerin ortaya çıkarılması olmuştur.

Bilgiye erişim temel bir insan hakkıdır ve bilgiye erişilemediği zaman hayatın hiçbir alanında nitelikli bir yaşamı söz konusu değildir. Engelli ya da engelsiz tüm bireyler için bilgi temel bir araçtır. “Gerçek anlamda engelli yaşam bilgisiz yaşamdır.” Görmek, bilmektir; bilmeyen bir insan hiçbir engeli olmasa da göremiyordur, duymıyordur, hareket edemiyordur, yani engellidir.

Kütüphanelerin yaşamsal önemi bireyi insanlaştıran kurumlar olmasıdır. Kütüphanelerin buradaki görevi bilgiyi bireylerle ve toplumla buluşturmaktır. Kütüphanelerin bu işlevlerini engelli bireyler açısından da yerine getirebilecekleri bir konuma gelmeleri sağlanmalıdır

Kütüphane, bilgiyi toplumsallaştıran kurumlar olarak tanımlanır. Bilgiyi toplumla buluşturan, bilgiyi topluma eriştiren kurumlar olarak, kütüphanecilik alanının, bilgi yönetimi alanının temel mesleki etik ilkeleri de bulunmaktadır. Bu ilkeleri içeren bildirge Türk Kütüphaneciler Derneği tarafından yayınlanmıştır. Bu mesleki etik ilkelerinin ilki “ tüm kullanıcılarına hiçbir ayırım gözetmeksizin bilgiyi sunmaktır.” biçiminde ifade edilmiştir. Bilgiyi üreten ya da kullananlar açısından kütüphane hizmetlerinin temel mesleki etik ilkesi “ayrısız bilgi sunmaktır.” Bu nedenle kütüphaneler bilgiyi engelli bireyler için de erişilebilir kılması gereken kurumlardır.

Kütüphanelerdeki bilgi yönetimi alanının bir diğer temel mesleki ilkesi ya da temel işlevi milattan önce 2000’li yıllara dayanmaktadır. Kütüphanelerin yaklaşık 4000 yıllık bir tarihi vardır ve değişmeyen tek görev bilgiye eriştirmektir. Bu işlev halen devam etmektedir. Erişilebilir kütüphane, herkesi bilgiye eriştiren kütüphanedir.

Hiçbir toplumsal sorun engellilik, erişilebilirlik dahil tek başına bir parça değildir. Toplumsal sorun diğer sorunların bir parçasıdır. Kütüphanelerin ekonomik boyutu, finansman boyutu, yayıncılık boyutu, yazar boyutu, kullanıcı boyutu ve yasal yapı mevzuat sorunu bulunmaktadır.

Sorunların çözümü için konunun tüm paydaşlarını ve işbirlikçilerini bir araya toplayan, bu konuda politika ve strateji üretip mevzuat oluşturacak yeni çalıştaylar ve toplantılar yapılmalıdır.

Ülkemizde engelli bireylere yönelik stratejilerin yazılı bir doküman olarak üretilmesi verimli olacaktır. Bu amaçla yazarlar, yayıncılar, kütüphaneciler, akademisyenler, bürokratlar, hukukçular, psikologlar, engelli bireyler, sivil toplum kuruluşları yani tüm paydaşları bir araya getiren, sistematik kurumsal çalışmalar yapılması uygun olacaktır.

Erişilebilir kütüphaneler sorununa küçük projelerle yaklaşmak, soruna proje mantığı ile yaklaşmak daha profesyonelce olacaktır. Gönüllülük her ne kadar önemli olsa da, bu tür ciddi sorunlara profesyonel bir şekilde, kendi personeli ile bütçesi olan, hedefleri olan, süre planı yapılmış daha objektif yaklaşımlar olması uygun olacaktır. Bir başka deyişle, gönüllü çalışmalar elbette çok önemlidir ve desteklenmelidir fakat konuya kütüphaneler açısından daha profesyonel bakmak gerekmektedir.

Marakeş Anlaşması Türkiye için uyarlanmalı ve telif hakları ile engelli bireylerin bilgiye erişim haklarını dengeleyen ve gözetten bir yasal düzenleme gerçekleştirilmelidir.

Engelli bireyler için üretilmiş ya da dönüştürülmüş bilgi kaynaklarının bibliyografik bilgilerine ve tam metinlerine erişimi sağlayacak ulusal ortak veri tabanı/toplu katalog gereksinimi büyüktür. Bir proje çerçevesinde iyi bir ekip ve yeterli bir bütçe ile bu başarılabılır.

Genel bir politika ve genel bir strateji üretme tabanlı çalışma süreci planlanabilir.

4.4. Çalıştay Tartışma/Değerlendirme Soruları

Çalıştay'ın çevrimiçi olarak gerçekleşen ikinci gün toplantılarında konu önceden belirlenen şu sorular çerçevesinde ele alınarak tartışılmıştır;

1. Erişilebilir kütüphaneler konusunda sorunlar nelerdir?
2. Erişilebilir kütüphaneler konusunda kısa, orta ve uzun vadeli çözüm önerileri nelerdir?

Yukarıda sıralanan sorulara alınan yanıtlar kısaca şöyledir:

4.4.1 Erişilebilir kütüphaneler konusunda sorunlar nelerdir?

- Kütüphane yapısal unsurlarına ilişkin sorunlar (Bütçe, personel, mekân, destekleyici teknoloji, hizmet sorunları)
 - Kütüphanelerde görme engellilere yönelik donanımsal eksiklikler
 - Eski veya daha önceden yapılmış kütüphane binalarının mimari açıdan erişime uygun olmaması.
 - Kütüphane raflarının tekerlekli sandalye kullanan bireylere uygun yükseklikte olmaması.
 - Engelli bireylere yönelik kütüphane hizmetleri konusunda eğitim almış nitelikli personel eksikliği.
 - Kütüphanelerde engelli bireylere yönelik hizmetler için ayrı ve yeterli bir bütçenin olmaması.
 - Kütüphane dışı ve içi mekânsal düzenlemelerin engelli bireyler için yeterli olmaması.
 - Kütüphanelerde engelli bireylere yönelik destekleyici teknolojik olanakların yeterli olmaması.

- Kütüphanelerde engelli bireylere yönelik özel hizmetlerin yetersizliği.
- Bilgiye erişilebilirlik sorunu: Türkiye’de tüm engelli bireylere yönelik üretilmiş bilgi kaynakları için ortak bibliyografik veri tabanı ve program eksikliği.
- Engellilik kavramının genelde fiziksel engele göre ele alınması ve tek engel grubu üzerinden çalışmalar yapılması sorunu.
- Sağır bireylerin Türkçe kitap okuma yetisinin olmaması, Türkçe edinim becerilerinin eksik olması, dolayısıyla da bu durumun kütüphaneden uzak olmalarına sebep olması.
- Yükseköğretimde yer alan sağır topluluğunun araştırmalara, makalelere, tarihi evraklara ulaşamaması. Matbuata erişimde sorun olmamasına rağmen işaret diline çevrilmiş belgelere erişimin olmaması.
- Braille okumayı bilmeyen görme engellinin belgeye, bilgiye ulaşamaması.
- Braille alfabesine çevrilen kitapların fazla yer kaplaması sorunu.
- Görme engellilere yönelik Braille alfabesindeki kitapların her düzeydeki öğrenciye uygun olmaması.
- Çevrilmiş kitapların yeni okuma öğrenen bireylere uygun kitaplar olmaması sorunu.
- Kütüphanelerdeki bilgi kaynaklarına erişimde fırsat eşitsizliği sorunu.
- Yüksek lisans ve doktora öğrencilerinin ulaştığı sesli kitabı dipnot ve kaynakça göstermede yaşanan sorunlar.
- Engellilere yönelik bilgi kaynaklarında telif hakkı sorunu.
- İngilizce kaynakların taranması kısmında şekil ile bağlantılı olan bölümlerde zorluk yaşanması.
- Karalanmış, üzerine not alınmış kitapların taranması esnasında yanlışlıklara neden olması.
- Kütüphanelerde kullanılan katalog tarama programlarının engelli bireyler açısından uygun olmaması sorunu. (Engelli bireylerin kendi başlarına tarama yapamaması)
- Kütüphane çalışanlarının afet acil durum bilgisi ile engelli bireylere nasıl yardımcı olacakları konularında yaşanan bilgi eksikliği sorunu.

4.4.2 Erişilebilir kütüphaneler konusunda kısa, orta ve uzun vadeli çözüm önerileri nelerdir?

- Mükerrer kayıtların önüne geçmek ve engelli bireylere yönelik bilgi kaynakları için mutlaka ortak bir bibliyografik veri tabanı ya da toplu katalog oluşturulmalıdır.
- Kütüphanelerdeki tüm personel özel eğitim konusunda farkındalık, bilinç, bilgilendirme eğitiminden geçirilmelidir.
- Kütüphanelerde engelli bireylere yönelik olarak çalışan personel artırılmalıdır.
- Kütüphanelere erişilebilirlik açısından gerekli mekânsal düzenlemeler tüm engel grupları düşünülerek yapılmalıdır.

- Her kütüphane, en az bir personelini özel eğitim ve engelsiz kullanım konusunda uzmanlaştırmalıdır.
- Kütüphanelerde engelli bireylere yönelik çalışmalarda ilgili sivil toplum kuruluşları ile iş birliği yapılmalıdır.
- Kütüphanede kullanılan destek teknolojilerine yeterli bütçe ayrılmalıdır. Bakanlık tarafından ilgili bütçe kaleminde yeniden bir çalışma yapılmalıdır.
- Kütüphanelerde destek teknolojilerini üretebilecek nitelikli elemanların yetiştirilmesi ve bunun kurumsal bir yapıya kavuşturulması önemsenmelidir.
- Engelli bireylere yönelik üretilen eserler için çerçeve çizecek Marakeş'i temel alan ve telif haklarını gözeten yasal bir düzenleme yapılmalıdır. Bu bir yönetmelik de olabilir. Bu kapsamda telif haklarına yönelik güvenlik sorunu, bilgiye erişim hakkına ve kaynaklara sorunsuz formatlarda erişim üzerinde durulmalıdır. Yasal düzenlemelerle bilgi güvenliği sorunları çözülmeli, engellilere yönelik bilgi erişimin sorunsuzca gerçekleşebilmesi için herkesi düşünen ortak bir yasal çerçeve oluşturulmalıdır. Derleme yasası engelli bireylerin bilgiye erişimleri açısından gözden geçirilmeli ya da bu konuda ayrı/bağımsız bir yasa/yönetmelik çıkarılmalıdır. Yasal düzenlemelerde eser sahiplerinin ya da eserde sahipliği olanların hakları da gözetilmelidir. Ancak bu yasal çerçeve/yönetmelik hazırlığı için konunun tüm paydaşlarını bir araya getirecek bir çalıştay yapılması uygun olacaktır.
- Engelli bireylere yönelik her alanda erişebilecekleri kaynakların kütüphanelerde daha çok bulunması, bunların daha çok sağlanmaya çalışılması gereklidir. Özellikle edebiyat dışı, akademik, sanata yönelik kaynaklar da derlemelerde (koleksiyonlarda) yer almalıdır.
- Üniversitelerde engelli bireylere yönelik uygulamalar konusunda bağımsız bir izleme ve denetleme kurumu oluşturulmalı, bu izleme ve denetim sürecine kütüphane hizmetleri de dahil edilmelidir.
- Kütüphanelerde sadece bilgi kaynaklarının erişilebilir olması değil aynı zamanda mekânsal düzenlemelerin de tüm engelli gruplarını dikkate alan biçimde gerçekleştirilmesi ve personel niteliklerinin erişilebilirlik konusunda yeterli hale getirilmesi gereklidir.
- Engelli bireylere yönelik kütüphane kaynaklarına erişimi kolaylaştırmak için her bir kurum kendi veri tabanını oluşturmalı erişime açmalıdır.
- Kaynak kitap üretmeye yeni başlayacak kurumlara destek ve eğitimler verilmelidir.
- Engelsiz kaynaklara ulaşımın kolaylaştırılması için mobil uygulamalar geliştirilmelidir.
- Tüm üniversitelerin kütüphaneleri için erişilebilirlik bütçesi oluşturulmalıdır.
- Materyallerin yayınevlerindeki üretim aşamasında erişilebilir formatta oluşturulması sağlanmalıdır.
- 2017 yılında yapılan ortak platform çalışmasından sonuç alınamamıştır, bu çalışmalar sürdürülmelidir.

- Engelli bireylere yönelik erişilebilir kütüphaneler yalnız başına irdelenmemeli, içinde yer aldıkları üst sistemlerin (üniversite, bakanlık vb.) parçası olarak değerlendirilmelidir.
- Erişilebilir kütüphaneler için çok iyi bir yol haritası çalışması yapılmalı ve uygun kılavuzlar hazırlanmalıdır.
- Üniversite kütüphanelerinin yanı sıra çocuk kütüphaneleri, okul kütüphaneleri, halk kütüphaneleri, arşivler gibi farklı bilgi merkezleri de bilgiye erişilebilirlik kapsamında mutlaka düşünülmelidir.
- “Erişilebilir kütüphaneler nasıl olmalıdır?” konulu yarışmalar düzenlenebilir.
- Kurum ve üst yönetim desteği ile kütüphanelerde engelli bireylere eşlik edebilecek “Akran Koçluğu” metodu geliştirilmelidir.

5. ERİŞİLEBİLİR KÜTÜPHANELER ÇALIŞTAYI SONUÇ BİLDİRİSİ

“Erişilebilir Kütüphaneler Çalıştayı” 28-29 Mayıs 2021 tarihinde Aydın’da gerçekleştirilmiştir. Üniversitelerden akademisyenler, sivil toplum kuruluşları, ilgili kamu kurum temsilcileri ile gerçekleştirilen çalıştayda yapısal kütüphane unsurları olarak destekleyici teknoloji ve içeriğin ortaklaştırılması, mekan, bütçe, koleksiyon, personel, mevzuat, konuları ele alınmıştır.

Kütüphaneler açısından erişilebilirlik kavramı içinde en önemli unsur bilgidir. Bir insan hakkı olarak bilgiye erişim (bilgilenme hakkı) vazgeçilmezdir. Kütüphaneler bilgiyi toplum için erişilebilir kılan temel kurumlardan biridir.

Temel bir insan hakkı olan bilgilenme ve bilgiye erişim hakkı, Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme kapsamında bilgiye erişim maddesi altında ele alınmış ve taraf olan ülkelere, tüm bilgiye engelli bireylerin de erişiminin sağlanması gerektiği hüküm altına alınmıştır.

- Bilgiye erişilebilirlik kavramı tüm kütüphane türleri çerçevesinde ele alınmalı, sorunların çözümü sadece kütüphanelerden beklenmemeli, ilgili bakanlıklar ve tüm paydaşlar ortak hareket etmelidir.
- İçeriğin, üretim aşamasında farklı engel gruplarının ihtiyaçlarına uygun kapsayıcı nitelikte gerçekleştirilmesi gerekmektedir.
- Edebi eserler dışında akademik kaynak, sanat eseri vb. içerik kaynaklarının da erişilebilirliği sağlanmalıdır.
- Kütüphaneler gerek mekansal gerekse içerik erişilebilirliğini sağlamaları için bütçe olarak desteklenmelidir.
- Erişilebilir kütüphane hizmetlerini ve işlemlerini gerçekleştirilecek nitelikli personelin istihdamı sağlanmalı, mevcut personel ise hizmet içi eğitimden geçirilmelidir.
- Ülkemizdeki tüm kütüphanelerin erişilebilirlik analizi yapılmalıdır. Özellikle erişilebilir içerik sunan kütüphanelerin erişilebilirlik düzenlemelerini önceleyen bir çalışma hayata geçirilmelidir.
- Mükerrer çalışmaların önlenmesi ve hizmetlerin gelişmesi amacıyla erişilebilir içerik sunan kütüphanelerin sahip olduğu bilgi kaynaklarının bibliyografik kayıtlarına ilişkin ortak bir veri tabanı geliştirilmelidir. Veri tabanına dahil edilecek olan içeriğin erişilebilirliğine ilişkin standartlar belirlenerek, içerik denetimi sağlanmalıdır.
- Söz konusu nitelikte bir veri tabanının oluşturulması ve geliştirilmesi sorumluluğu ilgili kamu otoritesine verilmelidir.
- Eser sahibi ve yayınevlerinin telif hakları ile kullanıcıların bilgiye erişim haklarını koruyan, tarafların görüşlerini alan dengeli bir yasal çerçeve oluşturulmalıdır.
- Ülkemizin de imzaladığı Marakeş Anlaşması iç mevzuata ve uygulamalara yansıtılmalıdır.

Çalıştay Görselleri QR Kodu

Çalıştay 1. Günü Kaydı QR Kodu

